

Een blik op MVO Onder Glas

Rapport aan : Deelnemende glastuinbouwbedrijven en Productschap Tuinbouw
Samengesteld door : Florpartners
Status : Definitief
Versie : 2.0
Datum : 29 oktober 2009

Dit onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door: Productschap Tuinbouw, Zoetermeer.

© 2009

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en / of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van Florpartners.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, microfilm or any other means without written permission by Florpartners.

Florpartners B.V.

Postbus 666 • 2675 ZX Honselersdijk

Telefoon: 0174 - 64 26 73 • Fax: 0174 - 64 06 45 • E-mail: info@florpartners.nl

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding en doelstelling	3
1.2	Deelnemende bedrijven	5
1.3	Profiel van de bedrijven	5
1.4	Samenwerkingsverbanden	6
2	Strategie	7
2.1	MVO in visie, missie en doelstellingen	7
2.2	MVO issues	9
2.3	Certificering	10
	Externe communicatie - stakeholders	11
3	People	12
3.1	Werken aan interne organisatie	12
3.2	Verzuim- en verlooppercentage	12
3.3	Betrokkenheid bij besluitvorming	13
3.4	Scholing personeel	14
3.5	Functioneren en beoordelen	14
3.6	Stagiaires	14
3.7	Personeelsvertegenwoordiging?	15
3.8	Vertrouwenspersoon meer aanwezig	15
4	Planet	16
4.1	Optimaliseren van processen	16
4.2	Duurzame energiebronnen & toepassingen efficiënter energieverbruik	16
4.3	Onderzoek en ontwikkeling	17
4.4	Broeikasgassen	19
4.5	Water	19
4.6	Afval	20
4.7	Teelers in hun omgeving	21
5	Profit	22
5.1	Profit meer dan winst in geld	22
5.2	Subsidies	23
5.3	Sponsoring	23
6	Conclusies en aanbevelingen	24

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

Voor u ligt de tweede groepsrapportage ‘MVO Onder Glas’. Dit rapport geeft inzicht in de stand van zaken van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) op 25 teeltbedrijven. MVO speelt een steeds belangrijkere rol in de tuinbouw. Duurzaam ondernemen is geen modegril maar een noodzakelijke en kansrijke ontwikkeling voor de Nederlandse tuinbouw. De Nederlandse glastuinbouw kan mondial een leidende rol gaan spelen op het gebied van MVO.

Het Productschap Tuinbouw, FresQ, Ecosystems en CSR Academy hebben in 2008 de rapportagetool ‘MVO Onder Glas’ ontwikkeld waarmee het mogelijk is om op bedrijfsniveau inzichtelijk te maken op welke manier tuinbouwondernemers bezig zijn met MVO.

Florpartners is voor het tweede achtereenvolgende jaar in gesprek gegaan met 25 glastuinbouwbedrijven om de ontwikkelingen en activiteiten op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen in kaart te brengen. Dit resulteert voor de deelnemers in een MVO Jaarverslag en de groepsrapportage waarin een vergelijk met voorgaand jaar is gemaakt. Het Productschap Tuinbouw ondersteunt dit project met een financiële bijdrage.

De doelstelling van het project is tweeledig:

1. Het begeleiden van 25 bedrijven in de glastuinbouw bij het bepalen in hoeverre MVO is doorgevoerd door het toepassen van de scan en de resultaten te vergelijken met collega’s. De ondernemers verkrijgen hiermee inzicht in de stand van zaken van MVO op hun bedrijf.
2. Inzicht verkrijgen in de stand van zaken op het gebied van MVO bij 25 bedrijven in de glastuinbouw, waardoor input wordt verkregen voor actieve externe communicatie.

Het rapport wat nu voor u ligt is de groepsrapportage. De geïnterviewde 25 bedrijven ontvangen een individuele rapportage (MVO Jaarverslag 2008), gespreksverslag met gemaakte afspraken en deze groepsrapportage. Dit rapport geeft inzicht in stand van zaken op het gebied van MVO bij 25 teeltbedrijven in de glastuinbouw. De onderdelen van deze rapportage zijn geselecteerd op basis van:

- Relevantie voor de deelnemende telers;
- Vergelijkbaarheid;
- Actualiteit;
- Relevantie voor externe communicatie;
- Niet vertrouwelijke informatie.

Leeswijzer

Verderop in dit hoofdstuk treft u het profiel van de deelnemende bedrijven aan. In hoofdstuk 2 wordt dieper ingegaan op de strategie van de bedrijven ten aanzien van MVO. Hoofdstuk 3, 4 en 5 zijn gewijd aan de drie P's van People, Planet en Profit. Hoofdstuk 6 geeft de conclusies en aanbevelingen. De grafieken in de rapportage zijn in aantallen (deelnemers) of percentages (van het aantal deelnemers).

Waar zinvol hebben we een vergelijk met vorig jaar weergegeven. Verschillen tussen de jaren kunnen twee oorzaken hebben. Ten eerste kunnen bedrijven die voor het tweede jaar deelnemen beleid hebben gewijzigd. Ten tweede zijn er zes nieuwe deelnemers ten opzichte van vorig jaar. Daar waar opvallende verschillen zijn, zal dit worden toegelicht.

In dit rapport is gebruik gemaakt van het lettertype Ecofont®. Dit lettertype gebruikt bij het printen ruim 20% minder inkt dan een standaard lettertype. Ecofont® is gratis te downloaden en te gebruiken.

1.2 Deelnemende bedrijven

		Bedrijf	Contactpersoon	Plaats
<i>Tomaat</i>	1	Gebr. Ammerlaan	Paul Ammerlaan	De Lier
	2	Kwekerij Oussoren	Stefan Oussoren	Zevenhuizen
	3	Kwekerij 't Woudt	Paul van Koppen	Schipoluiden
	4	Tuinbouwbedrijf Kees Stijger	Kees Stijger	Honselersdijk
	5	Kwekerij De Grevelingen	Arnold Groenewegen	Sirjansland
	6	Lans Westland	Wilko Wisse	Maasdijk
<i>Paprika</i>	7	Fa. Nic Overgaag & Zn.	Nico Overgaag	De Lier
	8*	VD Holland	Arnaud van Dijk	Wervershoof
	9	Powergrow	Sem van Zijl	De Kwakel
	10	P. Solleveld vof	Geurt Solleveld	's-Gravenzande
	11	Fa. T & E van Ruijven	Tino van Ruijven	Kwintsheul
	12	Fa. Gebr. Van der Valk	Martien van der Valk	Vierpolders
<i>Komkommer</i>	13*	VieVerde	Ed Classens	Castenray
	14	Han van der Helm	Han van der Helm	Nootdorp
	15*	Pleun Struijk	Pleun Struijk	Nootdorp
<i>Aubergine</i>	16	Kwekerij Vedder	Jan Willem Vedder	's-Gravenzande
	17*	Gebr. Van Onselen	Arjan van Onselen	's-Gravenzande
<i>Roos</i>	18	Scholtes Rozen	Ronald Scholtes	Kwintsheul
<i>Potplanten</i>	19	Kwekerij de Groot BV	Leon de Groot	Langeweg
	20	Van der Hoorn Orchideeën	Maurice van der Hoorn	Ter Aar
	21*	StolkPlants	Henry Stolk	Bergschenhoek
	22	Esperit Plant	Jan van Geest	's-Gravenzande
<i>Chrysant</i>	23	Leen Middelburg Chrysanten	Leo Middelburg	Maasdijk
	24	Darolin	David van Tuijl	Brakel
<i>Freesia</i>	25*	Barendse Freesia	Mathieu Barendse	's-Gravenzande

Figuur 1: Overzicht deelnemers - met ster (*) aangegeven zijn nieuwe deelnemers in 2009

1.3 Profiel van de bedrijven

De groep is ten opzichte van vorig jaar redelijk in tact gebleven. Negentien deelnemers nemen voor het 2^e jaar deel. Zes deelnemers hebben besloten om niet deel te nemen. Gebrek aan tijd en andere prioriteiten zijn redenen om dit jaar niet deel te nemen. Er zijn zes nieuwe bedrijven gevonden. Voor het eerst dit jaar ook een Freesia-teeltbedrijf.

De gemiddelde bedrijfsgrootte is 8,6 hectare. De bedrijven variëren in grootte van 1,4 tot 53 ha en zijn verspreid over Nederland gevestigd. Hiermee is een behoorlijke dwarsdoorsnede van de Nederlandse tuinbouw genomen, waarbij opgemerkt moet worden dat voornamelijk vooruitstrevende bedrijven in deelname geïnteresseerd zijn. Van de 25 bedrijven zijn 8 sierplantbedrijven en 17 voedingstuinbouwbedrijven.

Geografische spreiding

In totaal zijn er 25 bedrijven ondervraagd. 12 bedrijven zijn gevestigd in Zuid-Holland. De overige bedrijven zijn verspreid over de provincies Zeeland, Brabant, Zuid-Holland, Noord-Holland en Limburg.

Figuur 2: Geografische spreiding deelnemers

1.4 Samenwerkingsverbanden

De samenwerkingsgraad onder de deelnemers is hoog. Alle sierplantbedrijven zijn lid van FloraHolland. Daarnaast zijn 4 van de 8 sierplantbedrijven lid van een telersvereniging welke is gericht op afzet.

In de voedingstuinbouw zijn alle bedrijven aangesloten bij een GMO-vereniging. In vergelijking met vorig jaar zijn er nauwelijks verschuivingen in het aantal en type samenwerkingsverbanden.

N = 25	2007	2008
Telersvereniging gericht op afzet	20	21
FloraHolland	8	8
LTO Groeiservice	19	21
LTO Glaskracht	23	23
ZLTO	5	3
LLTB	1	1
VNO NCW	1	2
MKB Nederland	0	3
Inkoopvereniging	5	7

Figuur 3: Samenwerkingsverbanden

2 Strategie

Is MVO een onderdeel van uw bedrijfstrategie? Deze overkoepelende vraag komt in dit hoofdstuk aan de orde. Bekijken is of MVO opgenomen is in de visie, missie en doelstellingen. Verder is gevraagd welke kwesties ten aanzien van MVO spelen, welke richtlijnen en / of interne afspraken er op papier staan en wat men communiceert richting de belanghebbenden (stakeholders).

2.1 MVO in visie, missie en doelstellingen

Waarom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen?

Dit jaar is de 25 deelnemers gevraagd naar de motivatie om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Tweederde van de deelnemers gebruikt MVO om motivatie en betrokkenheid van het personeel te vergroten en de reputatie van het bedrijf richting de lokale stakeholders te vergroten. 56% van de deelnemers onderneemt maatschappelijk verantwoord omdat zij ervan overtuigd zijn dat MVO een positieve invloed heeft op de marktpositie van de onderneming. Opvallend hierbij is dat slechts eenderde dit doet uit idealisme. Deze vraag is nieuw ten opzichte van vorig jaar, zodat de resultaten niet vergeleken kunnen worden.

Wat is uw motivatie om maatschappelijk verantwoord te ondernemen?	
Cultuur (motivatie en betrokkenheid van personeel)	68%
Reputatie (lokaal imago)	68%
Marktvergroting en communicatie richting klanten	56%
Productiviteit (innovatie en efficiëntie van processen)	52%
Werving (contacten met nieuwe medewerkers)	40%
Idealisme	32%

Figuur 4: Motivatie voor MVO

MVO in visie en missie?

Dertien bedrijven hebben MVO opgenomen in hun missie. Dit is een lichte stijging ten opzichte van vorig jaar (12). Uit onderzoek van PricewaterhouseCoopers (februari 2009) blijkt dat in het Nederlandse bedrijfsleven opvallend genoeg steeds minder vaak een formeel vastgesteld beleid heeft waarin ecologische, economische en sociale aspecten in hun bedrijfsvoering bij elkaar komen.

Waar in juni 2008 nog bijna 60% MVO formeel heeft vastgelegd, is dit percentage in februari 2009 gezakt naar 35%. Op basis van onze steekproef gaat de tuinbouwsector tegen deze trend in.

Het vastleggen van MVO in de visie of missie van een bedrijf betekent niet automatisch dat deze bedrijven meer of minder bezig zijn met Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen dan bedrijven die niets op papier vastgelegd hebben.

Vaker doelen vastgelegd

Eén van de aanbevelingen uit het rapport van vorig is dat het vastleggen en sturen op MVO doelen beter kan. Dit jaar kunnen tien bedrijven MVO doelstellingen benoemen. Het vastleggen van doelen is hiermee ten opzichte van vorig jaar verbeterd. Het concreet vastleggen, het benoemen van indicatoren en hierop sturen kan echter nog beter ingevoerd worden onder de deelnemers. Hieronder de aanbevelingen zoals vastgelegd in de rapportage van vorig jaar. Tevens enkele voorbeelden van doelen van deelnemers.

Stappen	Voorbeeld
1. MVO doelstellingen op onderdelen benoemen	- Percentage overig afval verlagen naar 3%
2. Indicatoren benoemen	- Aantal kilo totaal - Aantal kilo overig afval
3. Meten	- Registratie afval in type en kilo
4. Sturen / maatregelen nemen	- Scheiden karton, papier, etc.
5. Verantwoordelijke benoemen	- Bedrijfsleider hal

Figuur 6: Sturen op MVO doelstellingen

Lans

Doelstelling personeel: verloop ligt op jaarbasis onder de 7,5% voor mensen op hogere functies in het bedrijf, dit met name gericht op waarborging van de continuïteit van het bedrijf.

Van Der Hoorn Orchideeën

Doelstelling: Vermindering van de energie kosten. Het percentage 1-takkers met de helft verminderen.

SCHOLTES
R O S E S

Vermindering energieverbruik: Door slimmer te belichten, het aantal uren belichting terug te dringen en zo energieverbruik te verminderen.

PROMINENT

*Afval: max 1 m³ gemengd per week
Energie: 0,6 m³ gas/kg op termijn naar 0,5 m³/kg*

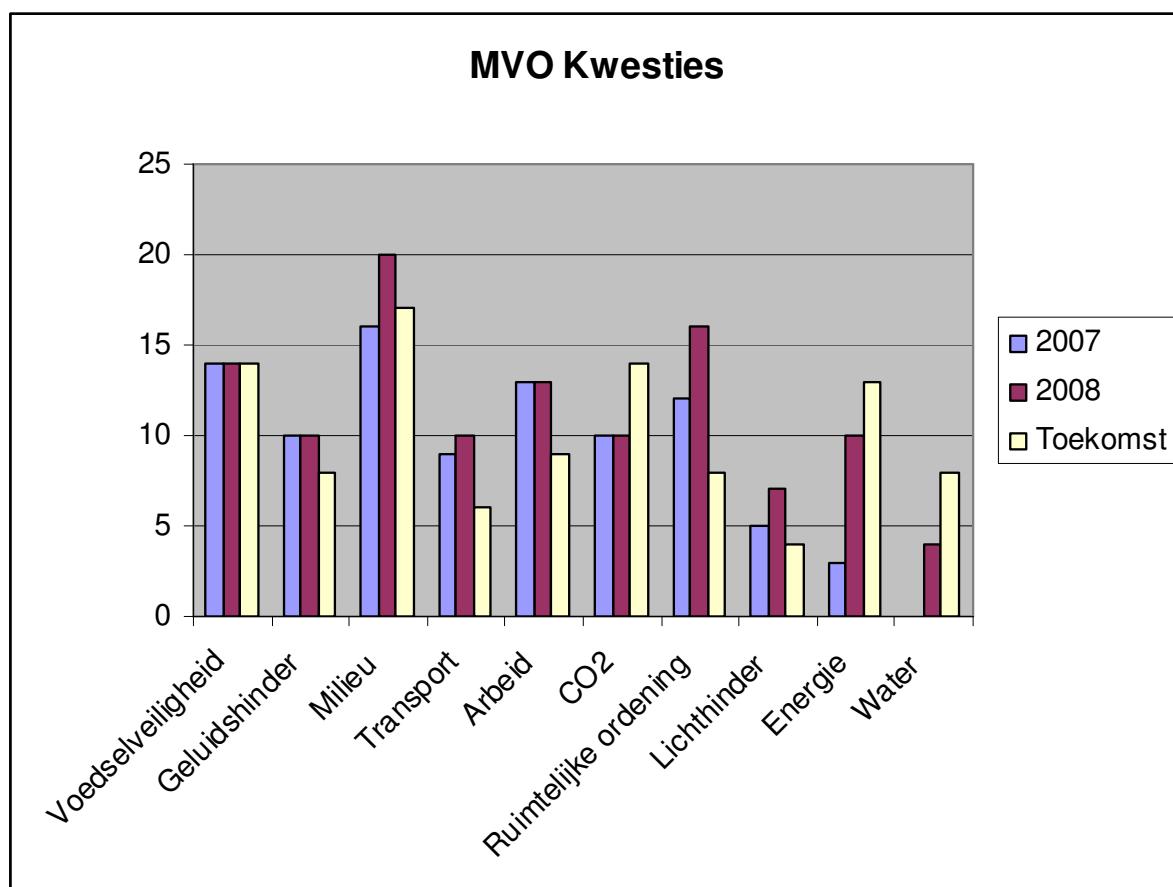
Strategie: meer nadruk op People

Deelnemers besteden in vergelijking tot vorig jaar meer aandacht aan People. Investeringen zijn door de economische teruggang op een laag pitje gekomen. De aandacht is verschoven naar het verbeteren van de interne organisatie en het optimaliseren van bedrijfsprocessen. In hoofdstuk 3 komt dit verder aan de orde.

2.2 MVO Kwesties

Welke belangrijke kwesties spelen onder de deelnemers van MVO Onder Glas? Ten opzichte van 2007 zijn er geen belangrijke verschuivingen waar te nemen. De kwesties milieu, ruimtelijke ordening en energie zijn kwesties die in 2008 vaker zijn genoemd. Ook voedselveiligheid komt vaak aan bod. Dit onderwerp verdient blijvende aandacht. Deelnemers hebben door de vele maatregelen die zij hebben genomen dit onderwerp goed onder controle. Energie wordt door 56% van de deelnemers als MVO kwesties in de toekomst gezien. In het bijzonder de onzekerheid over de inkoopprijs van gas en elektriciteit en de overschakeling naar alternatieve energiebronnen zorgt voor de toenemende invloed van het energievraagstuk op de bedrijfsvoering.

Het thema CO₂ wordt door 14 deelnemers als toekomstige kwestie aangeduid. De invoering van het CO₂-sectorsysteem en EU-ETS zal van invloed zijn op de bedrijfsvoering van de deelnemers. De onduidelijkheid van de regels en de consequenties van het CO₂-sectorsysteem zorgen ervoor dat dit thema vaak genoemd is door de deelnemers als toekomstige MVO kwestie.

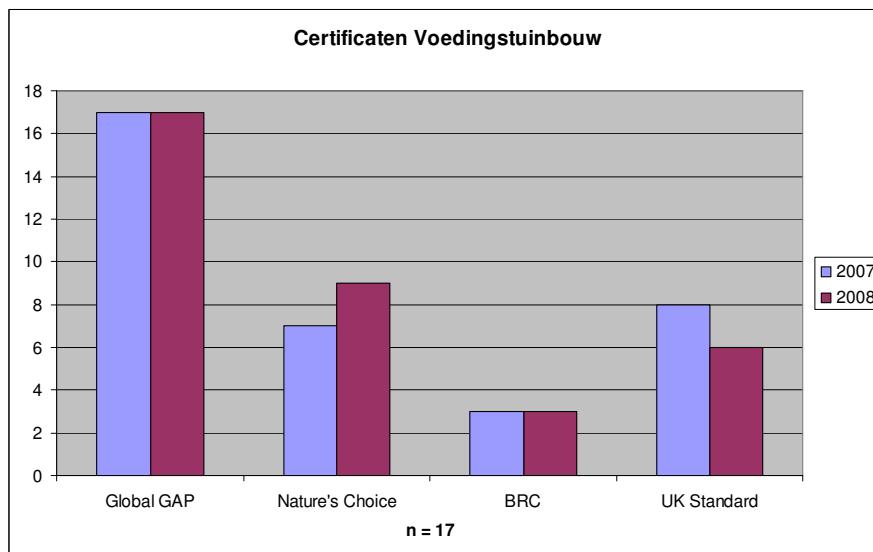

n = 25

Figuur 7: MVO Kwesties aantal keer genoemd door deelnemers

2.3 Certificering

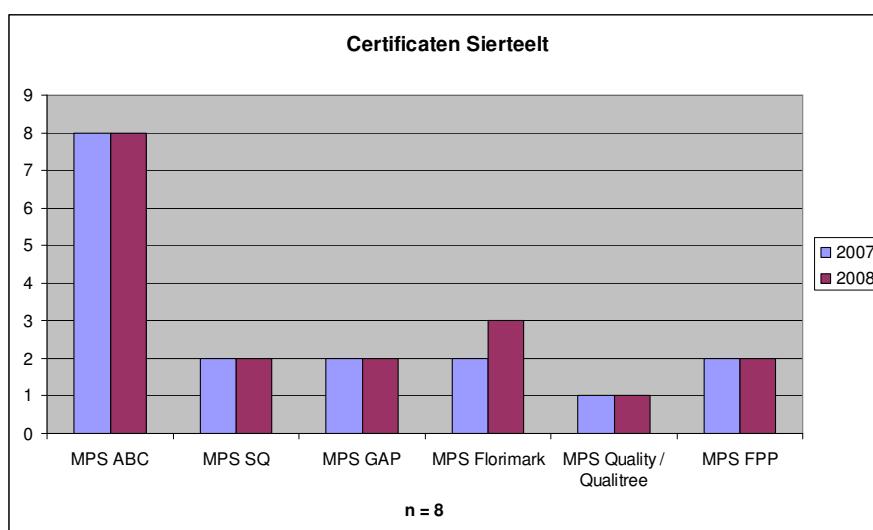
De Nederlandse glastuinbouwbedrijven blijven koploper op het gebied van milieuvriendelijk, veilig en gezond produceren. Dit uit zich in een groot aantal certificaten. Alle deelnemende groentebedrijven zijn Global GAP gecertificeerd. Alle sierteeltbedrijven hebben de MPS-ABC kwalificatie. Ten opzichte van 2007 zijn er slechts kleine wijzigingen waar te nemen en worden (in de voedingstuinbouw) veroorzaakt door de wijziging in deelnemers. Gelijk aan vorig jaar geven de deelnemers aan dat zij nieuwe certificeringen vooral laten afhangen van wensen van klanten.

GLOBALG.A.P.

Figuur 8: Certificaten voedingstuinbouw

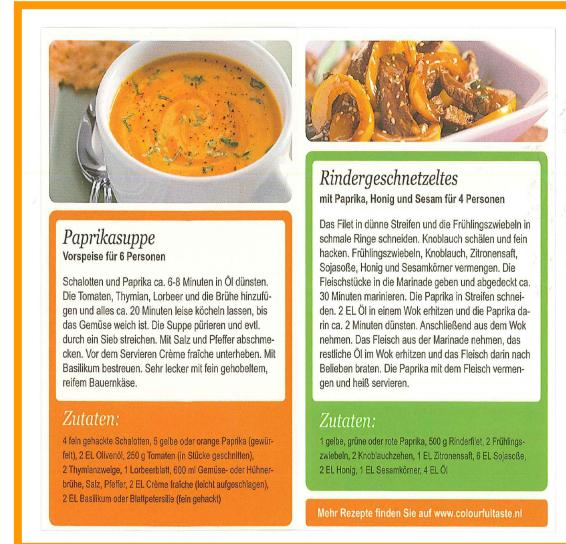

Figuur 9: Certificaten sierteelt

Externe communicatie - stakeholders

Productinformatie meegegeven

Alle ondernemers vermelden de verplichte informatie als kwaliteit, kwantiteit, sortering, teler- of aanvoernummer en bij groente wordt ook de datumcodering meegegeven. Slechts in enkele gevallen worden ook uitgebreide bereidingstips meegegeven (denk aan receptenkaarten van Colourfultaste.nl). In de sierteelt worden verzorgingstips via bloemenhoses en stekketiket gecommuniceerd richting de eindklant.

The image shows a double-page spread of a recipe booklet for paprika. The left page features a bowl of Paprikasuppe (paprika soup) with a spoon. The right page features a dish of Rindergeschnetzeltes (beef strips) with a side of vegetables. Both pages have green headers and footers. The left page's header is 'Paprikasuppe' and the right page's is 'Rindergeschnetzeltes'. The left page's footer is 'Mehr Rezepte finden Sie auf www.colourfultaste.nl'. The right page's footer is 'Zutaten: 1 gelbe, grüne oder rote Paprika, 500 g Rinderfilet, 2 Frühlingszwiebeln, 2 Knoblauchzehen, 1 EL Zitronensaft, 6 EL Sojasoße, 2 EL Honig, 1 EL Sesamöl, 4 EL Öl'. The left page's text discusses the preparation of the soup, including sautéing onions and garlic, adding paprika, and serving with basil. The right page's text discusses marinating beef strips with paprika, oil, and various seasonings, then frying them in a wok.

Figuur 10: Receptenfolder paprika

Op welke manier communiceert u over de gezondheidsaspecten van de producten (naar consument & maatschappij)? Op welke wijze communiceert u over de productiewijze die u hanteert?

De communicatiemiddelen die de ondernemers zelf inzetten, beperken zich tot de genoemde productinformatie en de eigen website. De ondernemers doen op dit vlak dus relatief weinig, wat te maken heeft met de relatief kleine schaal van de bedrijven en de grote afstand tot de consument. Overigens moet hierbij worden opgemerkt dat veel deelnemers de marketingcommunicatie overlaten aan hun telersvereniging, afzetorganisatie, Bloemenbureau Holland of het GroentenFruit Bureau.

Veertien deelnemers hebben een eigen website. Van deze 14 verschaffen 12 bedrijven informatie over de productiewijze en negen bedrijven geven informatie over het gebruik van het product (verzorgingstips, toepassing, recepten, voedingswaarde, etc.). Communicatie met consumenten over product en productiewijze vindt verder plaats via evenementen als Kom in de Kas.

Al met al is de *eigen* communicatie door de ondernemers met de consument beperkt.

Gebruik MVO verslag: be good and tell it

Slechts enkele bedrijven gebruiken MVO in de externe communicatie. Deelnemers kunnen het MVO Jaarverslag op diverse manieren inzetten in hun communicatiemix. Naast het gebruik richting burgers tijdens bijvoorbeeld Kom in de Kas, kunnen ook de omwonenden via de lokale media geïnformeerd worden. Ook kan het MVO Jaarverslag gebruikt worden bij bezoek van of aan de klant.

3 People

3.1 Werken aan interne organisatie

Negen van de 25 deelnemers hebben dit verslagjaar extra ingezet op het verbeteren van de interne organisatie. Het besef dat hogere tevredenheid en grotere betrokkenheid leidt tot betere arbeidsprestaties, is steeds sterker aanwezig bij een groot deel van de deelnemers.

Zeven deelnemers hebben nadrukkelijk gewerkt aan het versterken van het management en het duidelijk vaststellen en communiceren van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden (tbv's).

Naast het benoemen van tbv's, is er ook meer gestructureerd werkoverleg ingevoerd. Resultaten van het benoemen van tbv's, het voeren van werkoverleg, e.d. zijn een hogere tevredenheid en betrokkenheid van het personeel. Uiteindelijk zal hierdoor de productiviteit van de werknemers stijgen.

3.2 Verzuim- en verlooppercentage

Het gemiddelde verzuimpercentage in de groep van 25 deelnemende bedrijven bedraagt 2,4%. Dit is ten opzichte van 2007 een daling van 0,6%.

Het gemiddelde in de glastuinbouwsector is 3,4% over 2008, terwijl het verzuimcijfer over 2007 uitkwam op 3,2%. (bron: <http://www.stigas.nl/ziekteverzuimcijfers/>).

	MVO 2007	MVO 2008	Glastuinbouw 2007	Glastuinbouw 2008
Verzuim	3,0%	2,4%	3,2%	3,4%
Verloop	3,0%	2,4%		

De deelnemers aan MVO Onder Glas 2008 gaan tegen de stijgende trend binnen de glastuinbouwsector licht omlaag met het ziekteverzuim. Ook het gemiddelde verloop onder de 25 deelnemers is gedaald met 0,6% tot een percentage van 2,4%. In verhouding met andere sectoren waarbij een verlooppercentage van 5 - 10% normaal is, is het percentage van de deelnemers laag.

Een laag percentage ziekteverzuim en verloop zorgen voor minder arbeidskosten. De belangrijkste kostenpost is doorbetaling bij ziekte. Andere, indirekte kosten zijn echter net zo belangrijk. Bijvoorbeeld productieverlies voorafgaand en tijdens het verzuim en de kosten van de verzuimverzekering en de re-integratie. Uit onderzoek blijkt dat een zieke werknemer niet 1, maar 2 tot 2,5 keer zijn brutoloon kost (zie rekenvoorbeeld in het groene kader).

Stel:
1 werknemer (x 250 arbeidsdagen)
10 verzuimdagen per jaar
Verzuimpercentage = 4 %

Kosten:
10 dagen x 8 uur x € 25,- = € 2.000,-
€ 2.000 x 2,5 = € 5.000,-

3.3 Betrokkenheid bij besluitvorming

Om de betrokkenheid en tevredenheid van het personeel te stimuleren, is het van belang het personeel te betrekken bij besluitvorming. Bij 20 van de 25 bedrijven worden werknemers betrokken bij de besluitvorming. Dit kan bij zowel strategische als operationele beslissingen plaatsvinden. Door het opstellen van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden worden de medewerkers meer betrokken bij de diverse processen binnen het bedrijf.

Hiernaast is het van belang om de werknemers op een structurele manier te informeren over de gang van zaken en de ontwikkelingen op het bedrijf. Dit kan gebeuren door gestructureerd werkoverleg of gewoon door het gesprek aan te gaan tijdens de koffie.

Het informeren van het personeel gebeurt op ongeveer de helft van de bedrijven door middel van een nieuwsbrief die een aantal keer per jaar wordt verspreid.

Bijna alle deelnemers organiseren extra activiteiten voor het personeel. Bij 16% van de deelnemende bedrijven is hiervoor een formele personeelsvereniging opgericht.

Het beste idee van de tuin

Esperit looft jaarlijks € 500,- uit voor het beste idee van de tuin.

Een van de winnende ideeën leverde een aanzienlijke kostenbesparing op door een andere manier van werken aan te dragen.

Tevredenheid van het personeel

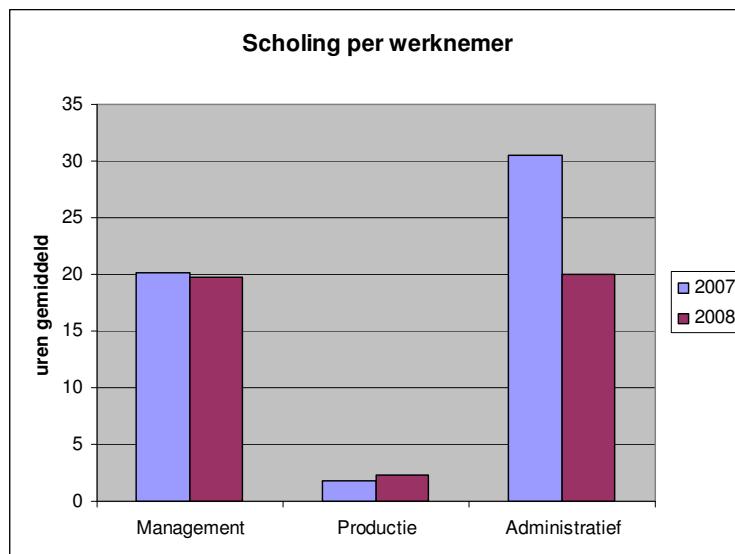
Gezien het lage verloopcijfer (zie paragraaf 3.2) lijkt de tevredenheid en de betrokkenheid van het personeel bij de deelnemers hoog.

De deelnemers ervaren dan ook geen problemen met de betrokkenheid van hun personeel.

Slechts 1 van de 25 meet structureel de tevredenheid van het personeel door gebruik te maken van een (anonieme) vragenlijst welke jaarlijks wordt afgенomen en geanalyseerd.

3.4 Scholing personeel

In 2008 werd er in totaal 3.500 uur aan scholing besteed door de 25 bedrijven. Gemiddeld gezien blijft het aantal scholingsuren ongeveer gelijk aan de uren van 2007. Opvallend is de daling van het aantal scholingsuren van administratief personeel. Voor deze daling is geen verklaring.

Figuur 11: Gemiddelde scholingsuren per werknemer

3.5 Functioneren en beoordelen

Bij 23 deelnemers wordt eenmaal per jaar het functioneren besproken. Tijdens deze functioneringsgesprekken worden zaken als arbeidsomstandigheden, salaris, persoonlijke ontwikkeling en opleidingsmogelijkheden besproken. Niet in alle gevallen worden gemaakte afspraken of genoemde verbeterpunten vastgelegd en opgevolgd. Bij twee bedrijven vindt er wel overleg plaats met het personeel, echter ongestructureerd en is er geen verslaglegging.

Bij vier bedrijven wordt het functioneren en het beoordelen van de prestaties van de werknemer gescheiden door middel van een apart beoordelingsgesprek.

3.6 Stagiaires

In 2007 werden er door 21 van de 25 bedrijven opleidingskansen, bijvoorbeeld stageplekken, aan mensen uit de lokale samenleving aangeboden. De deelnemers ervaren het vinden van (geschikte) stagiaires als lastig. Deze tendens zet zich voort in 2008 waar van de 25 deelnemende bedrijven nog 19 bedrijven opleidingskansen aanbieden aan de lokale samenleving.

3.7 Personeelsvertegenwoordiging?

Geen van de bedrijven heeft 50 of meer vaste werknemers in dienst. De bedrijven zijn hierdoor niet verplicht om een ondernemingsraad in te stellen. Afgelopen jaar is geadviseerd om het personeelsbeleid verder te professionaliseren door het aanstellen van een personeelsvertegenwoordiging. Een aangewezen persoon die het personeel vertegenwoordigt tijdens diverse overleggen kan resulteren in een meer gedragen besluitvorming en vergroot hiermee de betrokkenheid van het personeel.

De Wet op de ondernemingsraden schrijft voor hoe ondernemingen met 10 tot 50 werknemers de medezeggenschap moeten regelen. De wet biedt hiervoor drie mogelijkheden:

1. Een ondernemingsraad instellen. Voor deze categorie bedrijven is dit vrijwillig en dus niet verplicht.

2. Het instellen van een personeelsvertegenwoordiging. In feite vindt de wetgever dit een betere vorm van medezeggenschap voor kleinere bedrijven dan de 'echte' OR. Werkgevers moeten een personeelsvertegenwoordiging instellen wanneer een meerderheid van de werknemers daarom vraagt. De personeelsvertegenwoordiging bestaat uit minstens drie werknemers. Zij overleggen met de werkgever over de gang van zaken in de onderneming. De leden worden rechtstreeks gekozen door en uit de werknemers in een geheime schriftelijk stemming.

De personeelsvertegenwoordiging heeft de volgende bevoegdheden:

- instemmingsrecht voor regelingen voor werktijden, veiligheid, gezondheid, welzijn en ziekteverzuim.
- adviesrecht over besluiten die belangrijke gevolgen kunnen hebben voor de werknemers.
- recht op informatie. De werkgever moet de personeelsvertegenwoordiging tijdig informeren en van de juiste gegevens te voorzien. De werkgever mag dit schriftelijk, maar ook mondelijk doen.

Werknemers die in de personeelvertegenwoordiging zitten, hebben dezelfde ontslagbescherming als OR-leden.

3. Het houden van een personeelsvergadering

Als de onderneming geen OR heeft en ook geen Personeelsvertegenwoordiging heeft ingesteld, moet de ondernemer verplicht personeelsvergaderingen houden. De personeelsvergadering is een bijeenkomst van de werkgever met alle werknemers. Deze vergadering moet minstens twee keer per jaar plaatsvinden, en daarnaast telkens wanneer ten minste een kwart van de werknemers daarom vraagt.

In de personeelsvergadering overleggen werkgever en werknemers over de algemene gang van zaken in de onderneming en worden de werknemers geïnformeerd. Bijvoorbeeld over omzetgegevens, marktontwikkelingen, de concurrentiepositie of nieuwe activiteiten van de onderneming. Alle aanwezigen kunnen hun standpunten naar voren brengen en mogen voorstellen doen. Als de werkgever verplicht is zijn jaarrekening en jaarverslag te publiceren zodat iedereen ze kan inzien, worden die ook in de personeelsvergadering besproken. De werknemers krijgen een exemplaar van deze jaarstukken ter bespreking.

Bron: www.personeelsnet.nl

3.8 Vertrouwenspersoon meer aanwezig

Bij acht van de deelnemende bedrijven is een vertrouwenspersoon officieel benoemd (2007: 6). Gemiddeld is er op deze bedrijven in 2008 drie keer een beroep gedaan op een vertrouwenspersoon. Bij de andere 17 bedrijven kunnen personeelsleden "altijd bij iemand terecht". In veel gevallen is dit de eigenaar. Dat de eigenaar zelf het (officieuze) vertrouwenspersoon is, kan de drempel verhogen voor werknemers om een beroep op hem of haar te doen.

4 Planet

4.1 Optimaliseren van processen

Alle deelnemers aan MVO Onder Glas willen hun product zo duurzaam mogelijk produceren. Naast een positief imago zorgt duurzaam produceren ook voor minder gebruik van de voorraad fossiele brandstoffen. Naast een lagere uitstoot van CO₂ brengt duurzaam produceren ook lagere energiekosten met zich mee. Naast arbeidskosten, zijn de energiekosten een belangrijke kostenpost.

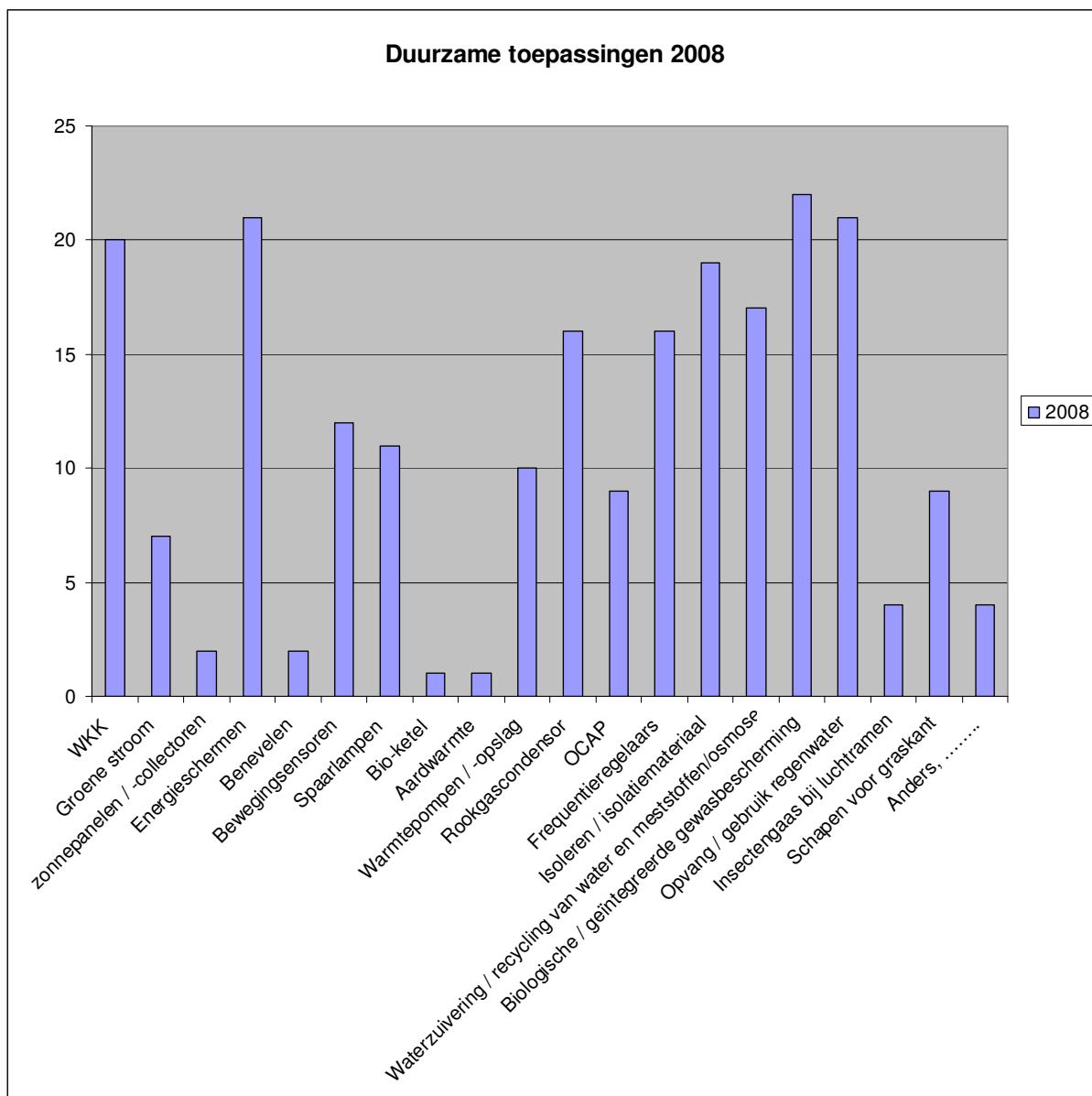
Bij de 25 deelnemers is ten opzichte van 2007 duidelijk merkbaar dat de deelnemers het energieverbruik beter inzichtelijk hebben. Maandelijks of zelfs wekelijks monitoren de deelnemers de energiekosten en worden deze vergeleken met andere periodes.

4.2 Duurzame energiebronnen & toepassingen efficiënter energieverbruik

Het terugdringen van het gebruik van fossiele brandstoffen staat hoog op de agenda in de maatschappij. Dit geldt ook voor de glastuinbouw. (Doelstelling: 100% gebruik maken van duurzame energiebronnen, uit: Greenport(s) Visie 2040, oktober 2008). Het inzetten van duurzame energiebronnen en toepassingen voor efficiënter energieverbruik is daarom een belangrijk item. Daarbij spelen de sterk gestegen energieprijzen in 2008 een belangrijke rol. De inzet van duurzame energiebronnen is dus niet alleen maatschappelijk gezien van belang, maar ook een bedrijfseconomisch aspect.

80% van de deelnemende bedrijven heeft één of meerdere WKK-centrales (warmtekracht-koppelingen). Dit percentage ligt erg hoog. Volgens het LEI had in 2007 slechts 38% van het areaal vruchtgroente een WKK. In de sierplanten ligt dit percentage op 34,5% (Bron: Effect stijgende energieprijzen voor de Nederlandse glastuinbouw, LEI, Den Haag, juli 2008).

In figuur 12 is aangegeven over welke duurzame toepassingen de deelnemers beschikken. Een WKK, energieschermen, rookgascondensor, biologische (geïntegreerde) gewasbescherming en het gebruik van regenwater is bij het merendeel van de deelnemers in de bedrijfsvoering toegepast. Groene stroom en zonnepanelen zijn toepassingen die nog niet erg breed ingevoerd zijn onder de deelnemers. Een vergelijk met 2007 is lastig te maken omdat het toen een open vraag betrof welke in 2008 gecategoriseerd is.

Figuur 12: Duurzame toepassingen

4.3 Onderzoek en ontwikkeling

Door de economische crisis steken de deelnemende ondernemers minder tijd en geld in onderzoek en ontwikkeling naar duurzame (energie) toepassingen. Om innovatie te stimuleren ontstaan er initiatieven zoals DIT van Rabobank Westland (zie kader rechts).

DIT initiatief

Innovatie, dit woord betekent alles voor de toekomst van de glastuinbouw. Rabobank Westland investeert de komende jaren 10 miljoen euro extra in kansrijke, duurzame, innovatieve projecten met DIT initiatief. DIT staat voor Duurzame Innovaties Tuinbouw. Wij zijn op zoek naar innovatieve projecten die een substantiële bijdrage leveren aan de verduurzaming van de hele tuinbouw.

Hierbij gaat het vooral om innovaties waarvan de eerste stappen al zijn gezet. U heeft uw plan klaar en uw innovatie is getest. Rabobank Westland gaat dan samen met u de uitdaging aan om de volgende stap te zetten. Heeft u een innovatieve oplossing voor de tuinbouwsector?

Projecten zullen getoetst worden aan de vooraf vastgestelde criteria en beoordeeld worden door de directie van Rabobank Westland met goedkeuring van de Raad van Commissarissen en op advies van een klankbordgroep, met een vertegenwoordiging van leden uit de ledenraad.

bron: www.rabobankwestland.nl

Onder de deelnemers is een aantal kwekers dat deelneemt aan opvallende innovatieprojecten (zie kaders hieronder).

Algenkweek in tomatenkassen van Lans

Juli 2009 - Het tuinbouwbedrijf Lans Westland krijgt subsidie voor een proef met het kweken van algen in tomatenkassen voor voeding van schelpdieren.

De bedoeling is de algen in een buisinstallatie onder de tomatenplanten te kweken. Voordeel is dat zo gebruik kan worden gemaakt van de in de kas aanwezige warmte, CO2 en afvalwaterstromen. Met deze dubbele teelt kan de kostprijs aanzienlijk worden verlaagd en ligt de opbrengst per vierkante meter hoger.

"Hiermee kan een kostprijs technisch interessant product worden verkregen ten behoeve van de kweek van schelpdieren", motiveren gedeputeerde staten hun besluit om het project te steunen met een innovatiesubsidie van 25.000 euro. De totale kosten worden geraamd op 624.170 euro. Het ministerie van LNV heeft een bijdrage van 350.000 euro toegezegd.

De uitvoering gebeurt in samenwerking met het schelpdierbedrijf Prins & Dingemanse. Voor het project is een nieuw bedrijf, Lans Aquacultura, opgericht. Vorig jaar heeft Lans al een kleinschalige proef uitgevoerd met algenkweek in een tuinbouwkas. Momenteel wordt op drie locaties in Zeeland geëxperimenteerd met de kweek van schelpdieren op agrarische percelen.

Chrysanten op substraat

Nulemissie van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen is het doel van het project 'Chrysantenteelt in Substraatbedden.' Een tender van het innovatieprogramma Kaderrichtlijn Water maakte het mogelijk om onderzoek op te starten naar teeltwijzen waarmee nulemissie mogelijk is. Er wordt geteeld in de grond en in een zandbed. Met ingegraven folie is een gesloten teeltstelsel gecreëerd. De chrysanten in de 'zandbak' hadden het ondanks een aangepast voedingsrecept het moeilijkst in de eerste teeltronde. Ook liep de pH te hoog op.

In de systemen los van de grond, bakken met veen en kleinere cassettes gevuld met hetzelfde materiaal, verdient de watergift extra aandacht. In de volgende vijf teeltronden zullen de onderzoekers de teeltwijze perfectioneren, mogelijk zelfs enigszins automatiseren. Daarbij wordt ook gekeken hoe trips zich ontwikkelt in de teeltsystemen en of bestrijding van pythium, verticillium en aaltjes goed mogelijk zijn.

Geen emissienormen

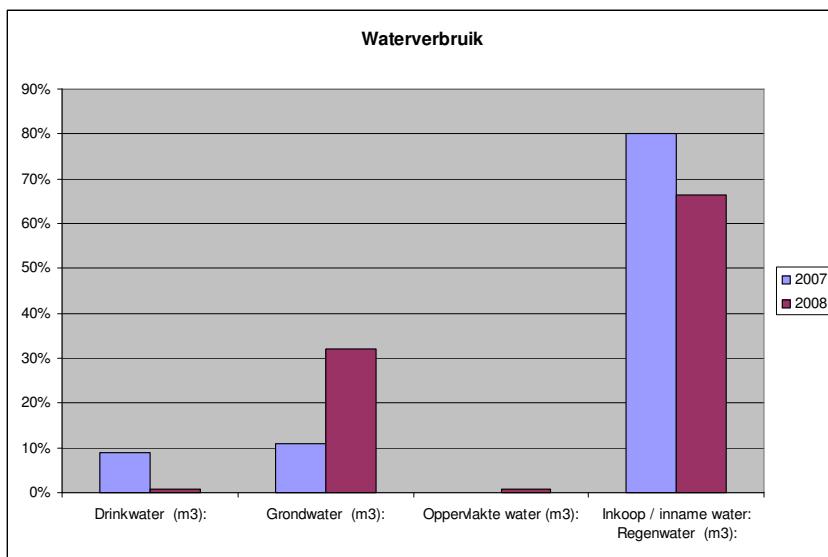
Chrysantenteelers hebben nog niet te maken met emissienormen. Het ontbreken van goede meetapparatuur is daar een reden voor. De overheid zal wel strenger gaan controleren wat de telers gebruikt. Adviseurs gaven aan dat er flinke verschillen zijn tussen wat telers aan mest, water en gewasbeschermingsmiddelen inzetten. Ook de hoeveelheid drain verschilt enorm. Soms zijn die verschillen verklaarbaar en nauwelijks te veranderen. De adviseurs gaven aan dat het altijd goed is als telers hun gebruik in kaart brengen en vervolgens vergelijken met collega's.

4.4 Broeikasgassen

De 19 bedrijven die hun gasgebruik hebben ingevuld, produceren gezamenlijk 896.610 ton CO₂ met hun WKK en/of ketel. Een van de deelnemende bedrijven heeft zijn gasverbruik niet ingevuld omdat hij daadwerkelijk geen gas verbruikt (Orchideeënkwekerij Van der Hoorn - www.kaszondergas.nl). De uitstoot van CO₂ (= productie -/- opname plant) is voor alle deelnemers onduidelijk. Tevens is het onduidelijk of de opname van de plant wel in mindering op de uitstoot mag worden genomen, omdat deze CO₂ na verloop van tijd (vaak korte termijn) ook weer vrijkomt (bij compostering). Opvallend veel deelnemers zijn slecht op de hoogte van de gevolgen van het Europese CO₂-emissiesysteem (ETS-EU).

4.5 Water

Opmerkelijk is dat het gebruik van water vaak niet geregistreerd is en dat het glastuinbouwondernemers veel moeite kost om deze cijfers boven tafel te halen. De cijfers zijn een benadering van de werkelijkheid. Eén deelnemer verwacht dat het gebruik en de inkoop van water in de toekomst voor problemen kan zorgen. Zoet

Figuur 13: watergebruik 2008

Home / HortiFair / Water wordt duur

Water wordt duur

15 okt 2009 - Goed gietwater en afvalstromen zullen de komende jaren veel duurder worden voor de glastuinbouw. Voornaamste redenen zijn schaarste aan zoet water, beperkte rioolcapaciteit en de Kaderrichtlijn water die komend jaar ingaat.

Tijdens de Horti Fair Breakfast Briefing van vanmorgen legde Albert Jansen van TNO Bouw en Ondergrond uit wat de glastuinbouw kan verwachten aan knelpunten en mogelijke oplossingen.

Kwaliteit oppervlaktewater
Door de Europese wetgeving die per 1 januari in gaat wordt de kwaliteit van het oppervlaktewater per stroomgebied bepalend en niet de eisen aan de emissie van stoffen. De eisen voor het oppervlaktewater zijn nog niet duidelijk. "Officieel zou het oppervlaktewater veel schoner moeten worden dan drinkwater omdat de toxiciteit van bijvoorbeeld zware metalen voor veel organismen veel giftiger zijn dan voor mensen. Maar zover zal het wel niet komen", verwacht Jansen, die in Brussel meepraat in het watertechnisch platform van de EU.

Hergebruik van water
Sluiting van de waterkringloop wordt steeds belangrijker. Voor hergebruik van water zijn al veel zuiveringstechnieken voor handen die vooral in de chemische industrie worden gebruikt. Vanwege de schaal zijn de technieken daar ook eerder rendabel. Voor de glastuinbouw ziet Jansen mogelijkheden in deels bestaande en deels nieuwe technieken. Vooral zuiveringstechnieken, zoals de nieuwe Fact-techniek, zijn interessant. Goed uitgangswater is essentieel voor recirculeren. Met memstill kan zeer zuiver water worden gemaakt. Voor het desinfecteren van recirculatiewater is waterstofperoxide een milieuvriendelijk en effectieve stof. Met Peroxsite kan waterstofperoxide op het bedrijf worden gemaakt.

Bron: DeGroenten en Fruit.nl – Auteur: Gerard Boonekamp

water is op dit moment niet duur maar wordt in de toekomst schaarser, is zijn mening.

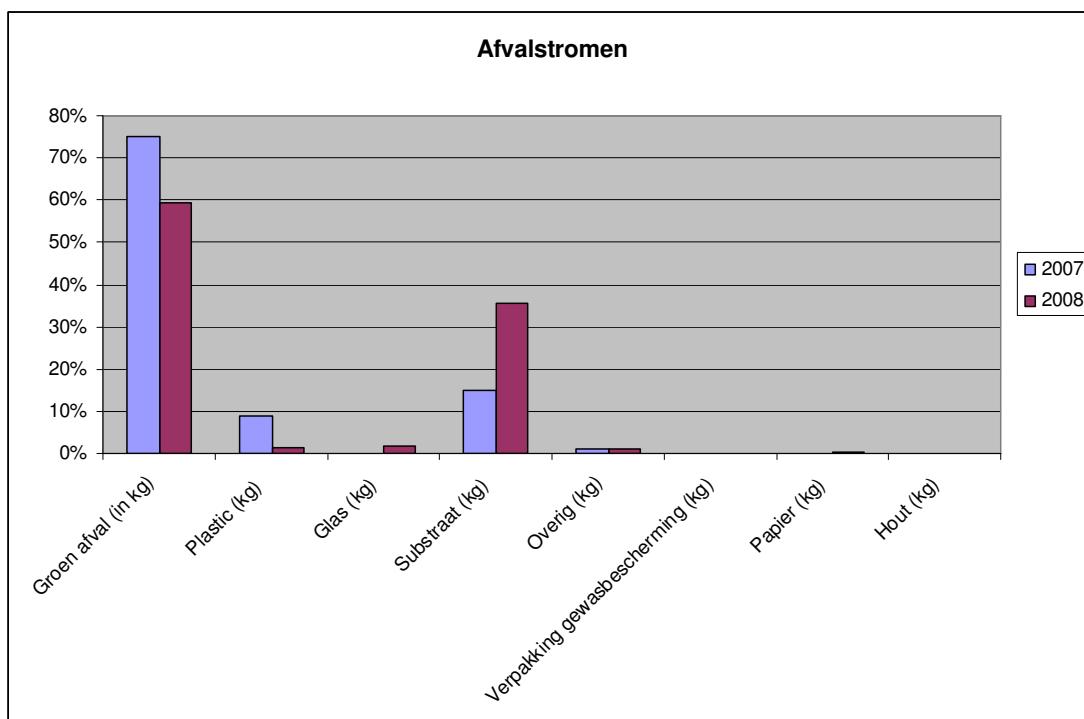

GERELATEERD:

- 'Glastuinbouw heeft langste tijd gehad'
- Twee nieuwe middelen tegen Tuta in Spanje

4.6 Afval

De deelnemers streven er naar zo min mogelijk afval te produceren. Uiteraard uit duurzaamheidsperspectief maar ook uit bedrijfseconomisch perspectief. Daarom is het voor de ondernemers aantrekkelijk om afval te scheiden zodat restproducten als groen, papier en glas voor hergebruik kunnen worden afgevoerd. Alle deelnemers scheiden hun afval, hierdoor nemen de kosten van het afvoeren af.

Figuur 14: Afvalstromen

Geen van de deelnemers registreert het aantal kilo/liters afval exact per afvalstroom. Afval wordt wel gescheiden verwerkt, echter de hoeveelheid afval is bij alle deelnemers een benadering van de werkelijkheid. Wanneer de daadwerkelijke stromen worden geregistreerd en gemonitord, kunnen de deelnemers hierop sturen in hun bedrijfsvoering. Hierdoor kunnen de afvalstromen nog verder verminderen.

4.7 Telers in hun omgeving

De deelnemers vinden een goede relatie met omwonenden van groot belang. Deelnemers willen eventuele overlast van hun bedrijf zoveel als mogelijk beperken. Maatregelen die hiervoor zijn genomen, zijn (bovenwettelijke) afscherming van groeilicht en isolatie van geluidsbronnen als WKK-installaties, beperkt vrachtverkeer tijdens nachtelijke uren, schoonhouden van de terreinen etc.

Door het bespreken van (nieuw)bouwplannen met omwonenden, het geven van rondleidingen op het bedrijf, meedoen aan Kom in de Kas en andere overlegvormen met omwonenden worden mogelijke knelpunten vroegtijdig besproken en waar mogelijk opgelost.

'Teler moet duurzame productie beter uitleggen'

25 sep 2009 - De Nederlandse tuinbouw moet beter naar buiten brengen en uitleggen aan de consument dat duurzaamheid de drijfveer van de sector. 'Duurzaamheid is geen etiket, het is ons bestaansrecht', betoogde Meiny Prins, gistermiddag op het HF/Flynth-symposium in Rijnsburg.

'Voor een duurzame toekomst' is het thema van de Horti Fair 2009 en dat stond ook centraal tijdens het symposium, dat dit keer werd gehouden bij FloraHolland in Rijnsburg. 'Duurzaamheid is geen etiket, het is ons bestaansrecht', betoogde Meiny Prins tijdens haar op de praktijk gerichte presentatie. "Maar wat, als duurzaamheid niet betaalt?", stelde zij als vraag.

Duurzaamheid uitdragen

Professor Gert Spaargaren, hoogleraar milieubeleid van duurzame leefstijlen en consumptiepatronen in Wageningen, gaf daar in een stevig onderbouwd betoog zijn antwoord op. "De tuinbouw moet zélf meer duurzame producten aanbieden, daarbij verhalen vertellen over de duurzame productie en met labels en certificaten gerichte informatie aan de consument verstrekken."

Kansen voor sector oppakken

Professor Sweder van Wijnbergen benaderde de problematiek vanuit een macro-economische visie en stelde dat de glastuinbouw na de huidige economisch zware periode zeer kansrijk is door de mogelijkheden om CO2-emissie terug te dringen. "De overheid moet dan wel haar taak oppakken door een betrouwbaar beleid te voeren bij het verstrekken van groene stimuleringsmaatregelen in plaats van het huidige gezwalk", zei hij.

Opstap naar Horti Fair

Het Horti Fair/Flynth-symposium vond plaats op donderdag 24 september in Rijnsburg. Dit symposium is de jaarlijkse opstap naar de Horti Fair, dit jaar van 13 tot en met 16 oktober in Amsterdam.

Vijftien branchegenoten gingen tijdens het debat in op stellingen en op de presentaties van de sprekers prof. dr. Sweder van Wijnbergen, Meiny Prins (zakenvrouw van het jaar en directeur van Priva) en prof. Gert Spaargaren van Wageningen UR.

Bron: DeGroentenFruit.nl - Auteur: Esther de Snoo

GERELATEERD:

[Tonnen peen voor Leidens ontzet](#)
['Niet minder kilo's door energiebesparing'](#)
[Vrees voor uittocht van vakkennis](#)

5 Profit

5.1 Profit meer dan winst in geld

Gebleken is dat diverse deelnemers afgelopen jaar veel tijd en energie hebben gestoken in het professionaliseren van hun organisatie. Dit uit zich in:

- Verantwoordelijkheden lager in de organisatie leggen;
- Benoemen van normen en eventueel bijbehorende doelstellingen en bonusstructuur;
- Gestructureerde vormen van overleg tussen directie en kader (en productiemedewerkers).

Deze professionaliseringsslag resulteert in:

- Hogere productiviteit;
- Efficiëntere processen en minder fouten;
- Hogere tevredenheid en betrokkenheid van medewerkers.

Reden om te investeren in de interne organisatie zijn:

- Meer tijd vrij maken als ondernemer om bezig te zijn met de ontwikkeling van het bedrijf (groei / afzet);
- Een kwalitatief betere organisatie (in product, proces en werkomgeving voor medewerkers);
- Meer grip op de kosten en inzicht in de (financiële) situatie van het bedrijf.

Om goed te kunnen sturen, is het van wezenlijk belang om niet alleen te meten en registeren maar ook normen vast te leggen.

Registeren (op basis van metingen) → interpreteren (op basis van normering) → acteren (sturen op resultaat).

Voorbeelden van een verdere professionalisering van het personeelsbeleid zijn hieronder weergegeven:

“Wij hebben in 2008 duidelijke taken, bevoegden verantwoordelijkheden benoemd. De resultaten hiervan worden frequent besproken. Wij merken dat het personeel duidelijk meer betrokken raakt bij de onderneming.” Leon de Groot, Kwekerij de Groot.

“Het jaarlijks (anoniem) meten van de tevredenheid van het personeel geeft het management extra handvatten bij het gericht verbeteren van het ondernemen richting de medewerkers.”
Wilko Wisse, Lans.

“De communicatie tussen de directie en de werknemers verloopt sinds het structureel invoeren van het werkoverleg een stuk beter”. Jan Willem Vedder, Kwekerij Vedder.

5.2 Subsidies

In 2008 is 10% minder gebruikt gemaakt van subsidies die beschikbaar waren. Met name van innovatiesubsidie (demoregeling) is minder gebruik gemaakt. Dit heeft veelal te maken met de eindigheid van de demoregeling.

Subsidies	2007	2008
Productiemiddelen (bijvoorbeeld machines) - GMO	12	14
Personnel (scholingenarbeidsomstandigheden) - Colland / PT	7	7
Milieu besparende investeringen (fiscaalvoordeel) - MEP / MEI / MIA / GLK	18	17
Innovaties (demoregeling) - LNV / PT	6	1

Figuur 15: subsidies 2008

5.3 Sponsoring

Telers geven dichtbij

Sponsoring, giften en donaties zijn een onderdeel van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Sponsoring bestaat vaak naast geld ook uit producten of uren door de ondernemer. Het is onduidelijk over er ook uren van werknemers worden ingezet voor sponsoring.

De deelnemers besteden hun sponsorgeld voornamelijk lokaal. Vooral aan eigen kerk en lokale (sport-)verenigingen en stichtingen. In het algemeen wordt door de deelnemers wel aangegeven dat zij komend jaar kritischer zullen kijken naar hun uitgaven aan sponsoring. In 2008 is deze vraag gecategoriseerd om een eenduidiger beeld te kunnen creëren.

Sponsoring	2008
kerk (bazar / zendingswerk)	19
sport (-verenigingen)	15
maatschappij lokaal	20
maatschappij regionaal	4
maatschappij nationaal	5
maatschappij internationaal	3

Figuur 16: sponsoring 2008 (maatschappij = charitatieve instellingen / verenigingen / stichtingen / fondsen)

6 Conclusies en aanbevelingen

Onderstaand treft u de conclusies en aanbevelingen aan.

Motivatie MVO: vooral voor personeel en reputatie

Tweederde van de deelnemers gebruikt MVO om motivatie en betrokkenheid van het personeel te vergroten en de reputatie van het bedrijf richting de locale stakeholders te vergroten. 56% van de deelnemers onderneemt maatschappelijk verantwoord omdat zij ervan overtuigd zijn dat MVO een positieve invloed heeft op de marktpositie van de onderneming. Opvallend hierbij is dat slechts eenderde dit doet uit idealisme.

Meer MVO Doelstellingen

Het aantal deelnemers dat MVO doelstellingen heeft benoemd, is het afgelopen jaar gestegen. Toch sturen de deelnemers hier nog relatief weinig op. Dit jaar kunnen tien bedrijven MVO doelstellingen benoemen. Het concreet vastleggen, het benoemen van indicatoren en hierop sturen kan echter nog beter ingevoerd worden onder de deelnemers.

Stappen	Voorbeeld
1. MVO doelstellingen op onderdelen benoemen	- Percentage overig afval verlagen naar 3%
2. Indicatoren benoemen	- Aantal kilo totaal - Aantal kilo overig afval
3. Meten	- Registratie afval in type en kilo
4. Sturen / maatregelen nemen	- Scheiden karton, papier, etc.
5. Verantwoordelijke benoemen	- Bedrijfsleider hal

People

Focus op interne organisatie

Het besef dat hogere tevredenheid en grotere betrokkenheid leidt tot betere arbeidsprestaties, is steeds sterker aanwezig bij een groot deel van de deelnemers.

Deelnemers hebben afgelopen jaren fors geïnvesteerd in nieuwe technieken en schaalvergrooting. Door deze investeringen zien maar liefst negen van de 25 deelnemers zich nu genoodzaakt hun interne organisatie te professionaliseren. Door economisch mindere tijden en behoefte aan meer invloed en grip op de afzet is fors ingezet op het verder optimaliseren van de organisatie.

Blijvend lage verzuim- en verloopcijfers

De verzuim- en verloopcijfers blijven laag bij de deelnemers. Dit kan een indicatie zijn dat werknemers het naar hun zin hebben en tevreden zijn. Een aanbeveling is wel om de tevredenheid van werknemers ook daadwerkelijk te meten middels een (anonieme) enquête die naast een functioneringsgesprek ingezet kan worden. Hierin kunnen verbeterpunten worden benoemd voor de bedrijfsvoering en kan gemeten worden of deze verbeterpunten daadwerkelijk worden gerealiseerd.

Net als vorig jaar lijkt geen enkel bedrijf problemen te hebben met de beschikbaarheid van personeel. Het feit blijft dat steeds minder stagiaires zich melden. Net als vorig jaar blijft dit een belangrijk aandachtsgebied. Een actievere houding naar de arbeidsmarkt en het onderwijs blijft in de toekomst noodzakelijk.

Onveranderd blijft dat verder professionaliseren bij diverse deelnemers mogelijk lijkt door het invoeren van structureel werkoverleg en informatievoorziening. Het invoeren van een personeelsvereniging en het aanstellen en benoemen van een vertrouwenspersoon draagt bij aan de betrokkenheid van medewerkers.

Planet

Kampioenen in beheersing teeltproces

Nederlandse telers blijven kampioen in het beheersen van het teeltproces en klimaat. Het feit dat alle deelnemers het MPS certificaat of Global GAP hebben, geeft ook de hoge mate van procesbeheersing aan. Logisch gevolg hiervan is dat er optimale omstandigheden zijn voor de groei met een efficiënte inzet van productiemiddelen.

Veelvuldig gebruik van duurzame energiebronnen; energie blijft een kwestie

De deelnemers maken veel gebruik van energiebesparende maatregelen. WKK's en energieschermen zijn daarbij de uitschieters. Onder druk van de stijgende energiekosten heeft dit onderwerp veel aandacht gekregen bij de deelnemers, evenals voorgaand jaar. Zij verwachten dat hierin op langere termijn nog veel wordt geïnvesteerd en geïnnoveerd.

Beperkte kennis van CO₂ en NO_x uitstoot

CO₂ is een productiemiddel voor de glastuinbouw. CO₂ wordt immers gebruikt voor de groei van de planten. Daarnaast levert de inzet van WKK's efficiënter energiegebruik op, en gebruiken enkele deelnemers CO₂ via OCAP wat een restproduct van de industrie is. Opvallend is dat de meeste deelnemers slechts op basis van inschattingen de CO₂ en NO_x uitstoot kennen van hun bedrijf. Dit wordt ook niet geregistreerd. Gezien de CO₂ discussies en de regelgeving is meer aandacht en een actievere houding op dit vlak noodzakelijk.

Afval scheiding is standaard; afvalstromen onvoldoende in beeld

Het scheiden van groen afval is standaard op de bedrijven. Het percentage groenafval is 59%. Verdere verduurzaming van gebruik van plastics (1%) en substraten (35%) zijn kansrijk. Afvalstromen zijn slechts bij benadering in beeld.

Profit

Rendement in gevaar

Alle deelnemers hebben dit jaar de energiekosten en de slechte marktprijzen als de belangrijkste kwesties voor de nabije toekomst genoemd. Het rendement komt hierdoor in gevaar. Veel investeringen worden voorlopig uitgesteld. Giften aan goede doelen, sport en kerk gebeurt door alle deelnemers nog onverminderd maar worden wel steeds kritischer bekeken.

MVO onvoldoende gebruikt in externe communicatie

Een steeds belangrijkere kwestie voor bedrijven is externe communicatie met stakeholders. In vergelijking met vorig jaar is hier weinig in veranderd. Communicatie met omwonenden gebeurt volop, met de consument blijft dit beperkt. Deelnemers zouden het MVO jaarrapport kunnen gebruiken in hun externe communicatie richting de belangrijkste stakeholders van het bedrijf:

- Banken (interne organisatie op orde).
- Leveranciers (prijs en duurzaam produceren).
- Omwonenden (laten zien wat we doen en wat we doen is duurzaam, locaal persbericht met MVO jaarverslag, Kom in de kas etc.).
- Klanten (laat MVO jaarverslag zien bij audits, klantbezoek etc.).
- Overheid (laat MVO jaarverslag zien etc.).